

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ Α' ΛΥΚΕΙΟΥ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΣΤΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ
ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗΣ.

ΜΕΡΟΣ 1

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Αξιολόγηση
Οι μαθητές/μαθήτριες να: - αξιολογούν τη θρησκευτική ταυτότητα ως παράγοντα που επηρεάζει τις προσωπικές επιλογές, - διακρίνουν στοιχεία της θεολογίας του προσώπου της Ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης στις σχέσεις των ανθρώπων.	- Σύνδεση της θρησκευτικής ταυτότητας με την ιδιοπροσωπία. - Ανάλυση της έννοιας του προσώπου όπως προκύπτει από τη θεολογία της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης. - Διατύπωση κριτηρίων αξιολόγησης των σχέσεων με τους άλλους με βάση τη θεολογία του προσώπου.

Πρόσωπο

- ▶ Με τη λέξη πρόσωπο προσδιορίζουμε μία αναφορά και σχέση.
- ▶ προς - ώψ = ωπός, δηλ. όμμα, οφθαλμός, όψη. Έχω την όψη στραμμένη
- ▶ Αυτή λοιπόν είναι κατ' αρχήν η ειδοποιός διαφορά του προσώπου από το άτομο: δεν μπορεί να υπάρξει έξω από την σχέση - σχέση με το Δημιουργό του και με τους άλλους ανθρώπους, «κοινωνία αγάπης», μέσα από την οποία αποκτά αυτογνωσία και συνείδηση, που είναι μία καθαρά προσωπική ιδιότητα μένη προς κάποιον ή σε κάτι

Ορισμός-Ορθόδοξη Θεολογία

- ▶ Η ορθόδοξη θεολογική σκέψη, με αφετηρία τη διάκριση των προσώπων της Τριαδικής Θεότητας, προσδιόρισε ως ανθρώπινο πρόσωπο την ξεχωριστή και επώνυμη υπόσταση, αντίθετα από το ανώνυμο φυσικό άτομο.

Άτομο vs Πρόσωπο

- ▶ Το άτομο είναι η βιολογική ύπαρξη, ενώ το κάθε πρόσωπο είναι μοναδικό, με τα ιδιαίτερα φυσικά και πνευματικά χαρακτηριστικά του.

Διηγήσεις για τη δημιουργία του ανθρώπου

1^η διήγηση: Γεν. 1,26-28

- ▶ Στο τέλος της έκτης ημέρας, ο Θεός δημιουργεί τον άνθρωπο, ο οποίος υπήρξε το τελευταίο και το τελειότερο δημιούργημα του Θεού. Πλάστηκε όταν όλα είχαν ετοιμαστεί, ως κεφαλή και κορωνίδα της κτίσεως. Η ξεχωριστή θέση του ανάμεσα στ' άλλα δημιουργήματα φαίνεται ολοφάνερα σ' όλες τις λεπτομέρειες της πλάσεώς του.
- ▶ «Ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα ημετέραν και καθ' ομοίωσιν» (Γεν. 1,26). Αυτό σημαίνει ότι για τη δημιουργία του ανθρώπου ο Θεός έδειξε ιδιαίτερη φροντίδα και ενδιαφέρον. Σκέφτηκε να τον κάνει όμοιο με τον εαυτό Του. Ο Θεός δηλαδή του έδωσε ορισμένα χαρίσματα που δεν είχαν τα άλλα δημιουργήματα.

2^η διήγηση: Γεν. 2, 7-9, 15-25

- ▶ Ο συγγραφέας ενώ μέχρι τώρα για την υπόλοιπη δημιουργία χρησιμοποιεί την έκφραση "είπε ο Θεός... και έτσι έγινε", για τη δημιουργία του ανθρώπου αναφέρει "είπε ο Θεός ας φτιάξουμε τον άνθρωπο...".
- ▶ Από τη φράση αυτή γίνεται φανερό πως για τη δημιουργία του ανθρώπου συνεργάστηκαν και τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας. Είναι αξιοπρόσεκτο ότι στην επόμενη πρόταση αναφέρεται «δημιούργησε». Δηλαδή, ο συγγραφέας επαναλαμβάνει ότι ο Θεός είναι ο δημιουργός και είναι Ένας.
- ▶ Ο Θεός δεν είπε απλώς να γίνει, αλλά έπλασε ο ίδιος το σώμα του, παίρνοντας πηλό από τη γη, πού το έκαμε έπειτα ζωντανή ύπαρξη φυσώντας μέσα του «πνοήν ζωής».
- ▶ Οι δυο αυτές ενέργειες του Θεού δείχνουν και τη διπλή φύση του ανθρώπου, την υλική και την πνευματική.

Προπατορικό αμάρτημα

- ▶ Τα δώρα του Θεού πριν από την πτώση ήταν η δυνατότητα της αθανασίας, της απάθειας του σώματος, της γνώσης του Θεού (όχι πλήρους), της κυριαρχίας στα ζώα και της δημιουργίας.
- ▶ Μετά την πτώση, η συνέπεια ήταν η καταστροφή (αμαύρωση) της εικόνας, που σημαίνει την ασθένεια και τη διαστροφή της ψυχικής σταθερότητας των ανθρώπων.
- ▶ Ωστόσο, υπάρχει κάποια ψυχική δύναμη στα ανθρώπινα όντα που μπορούν να τους βοηθήσουν να συνειδητοποιήσουν αυτήν την τραγωδία και με τη συνεργασία της θεϊκής χάρης να αντιστρέψουν την κατάσταση και να μετακινηθούν στην ομοιότητα του Θεού.

Πρόσωπο

- ▶ Πρόσωπο = Υπόσταση (πραγματικό) και όχι προσωπείο
- ▶ Ο κάθε άνθρωπος έχει τις δικές του ιδιαιτερότητες, δηλαδή την ταυτότητά του, αλλά και τα ξεχωριστά φυσικά χαρακτηριστικά, δηλαδή την ιδιοπροσωπία του.
- ▶ **το πρόσωπο είναι δηλωτικό σχέσεως** και για να είναι πρόσωπο θα πρέπει να βρίσκεται σε κοινωνία με άλλα πρόσωπα. Δεν μπορεί συνεπώς να νοηθεί ως άτομο απομονωμένο.

Πως γίνεται ο άνθρωπος πρόσωπο;

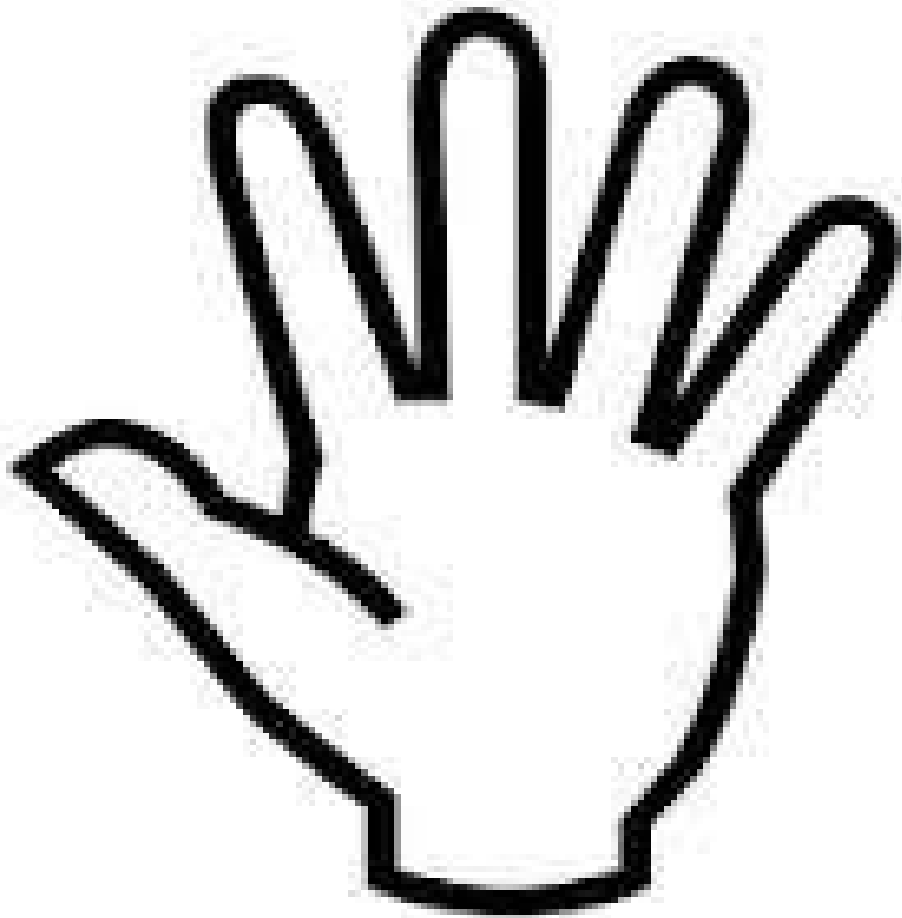
- ▶ ο άνθρωπος γίνεται πρόσωπο, από τη στιγμή που κάνει υπέρβαση του “εγώ” και δια της ταπεινοφροσύνης, κοινωνεί με τους γύρω του.
- ▶ 2 τρόποι κοινωνίας πριν την πτώση:
 1. με τη λογική ψυχή του, κοινωνούσε με τον πνευματικό κόσμο και δι’ αυτού, ανάγεται προς τον Θεό.
 2. με τις αισθήσεις, κοινωνούσε με τον υλικό κόσμο και πάλι δι’ αυτού, ανάγεται προς τον Θεό.
- ▶ ο άνθρωπος μπορεί να γίνει και πάλι πρόσωπο, μόνο όταν αποβάλλει τη φιλαυτία, δηλαδή τον ατομικισμό του.

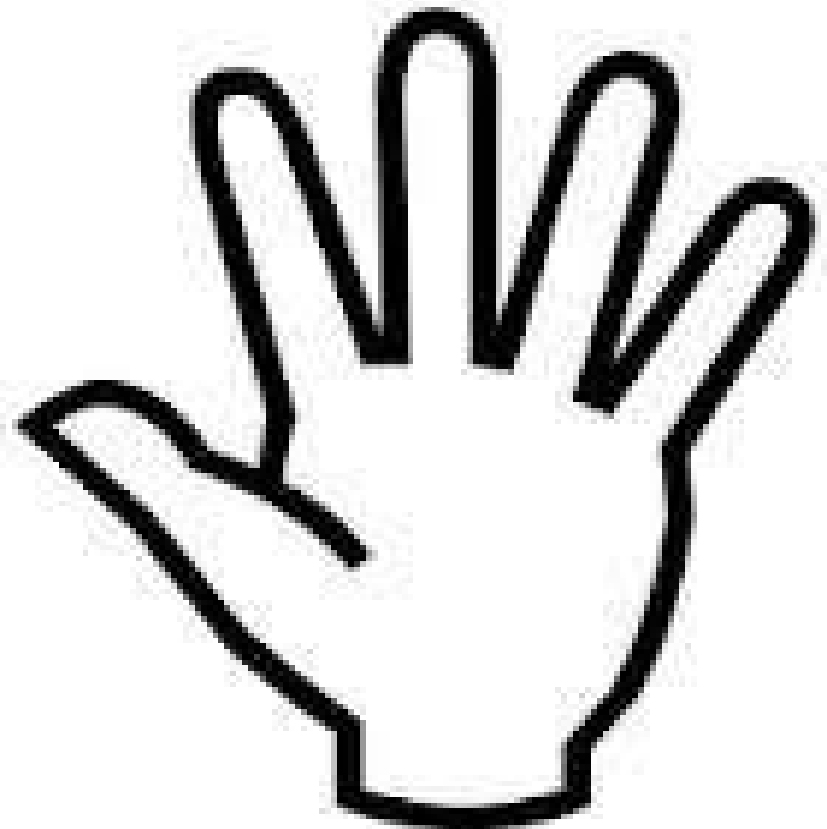
Πρότυπο προσωπικής κοινωνίας «Η Αγία Τριάδα»

- ▶ Στην Αγία Τριάδα τα τρία πρόσωπα είναι ένας Θεός, χωρίς όμως να παύουν να είναι τέλεια πρόσωπα.
- ▶ Στην Εκκλησία ένα πλήθος διαφορετικών ανθρώπων ενώνεται σ' ένα σώμα, στο οποίο όμως ο καθένας διατηρεί ατόφια την προσωπικότητά του.

Χαρίσματα που έχουν οι μαθητές/ μαθήτριες ως μοναδικές και ανεπανάληπτες προσωπικότητες

Τι σου αρέσει στον εαυτό σου
π.χ. Χάρισμα, δεξιότητα, επίτευγμα κ.ο.κ

Ποιο χαρακτηριστικό σου δεν σου αρέσει
ή θα ήθελες να αλλάξεις.

Συζήτηση: «κοινά στοιχεία, ιδιαίτερα χαρίσματα, διαφορές

Βιώνοντας

Η έννοια του προσώπου στη χριστιανική θεολογία και ανθρωπολογία

Προσπαθώ να δώσω έναν ορισμό στις παρακάτω λέξεις

πρόσωπο

άτομο

άνθρωπος

προσωπείο

Κατ' εικόνα Θεού

Καθ' ομοίωσιν

Άτομο και πρόσωπο

Ο άνθρωπος δεν είναι άτομο, είναι πρόσωπο. Μεταξύ των δυο αυτών εννοιών (πρόσωπο-άτομο) υπάρχει μόνο ένα κοινό στοιχείο: αναφέρονται σε μια μονάδα, μια μόνο ύπαρξη, π.χ. καθένας μας γεννιέται ως άτομο.

Το πρόσωπο και το άτομο διαφέρουν σε όλα τα άλλα και μάλιστα στη σχέση τους με τις άλλες μοναδικές υπάρξεις. Το άτομο μένει άσχετο, δεν αισθάνεται την ανάγκη να σχετισθεί με άλλες υπάρξεις, το Εγώ μένει κλεισμένο στον Εαυτό του και δεν αναφέρεται στο Άλλο του. Το πρόσωπο (προς + ωψ= όψη, οφθαλμός) σχετίζεται οπωσδήποτε, το Εγώ επι-κοινωνεί με το Άλλο του, ο Εαυτός μας είναι η σχέση του Εγώ μας προς το Άλλο μας. Ποτέ δε βρίσκουμε την ταυτότητα μας μόνοι, αλλά πάντοτε σε σχέση με το Άλλο μας.

Ο άνθρωπος γεννιέται άτομο και γίνεται πρόσωπο. Καθένας γεννιέται σαν άτομο και αναγεννιέται ως πρόσωπο μέσα στην Εκκλησία. Το άτομο αρκείται στη διαφορά του Εγώ από το Άλλο και ποτέ δεν ενδιαφέρεται για την αναφορά (τη σχέση) του ενός προς το άλλο. Αντιθέτως το πρόσωπο δίνει προβάδισμα στην αναφορά, στη σχέση, στην επικοινωνία και στη συμμετοχή, χωρίς βεβαίως να αγνοεί ή να υποτιμά τη διαφορά του Εγώ από το Άλλο του.

Ψηφιακό Σχολείο / Βιβλίο Μαθητή Γ΄ Λυκείου ΔΕ 22, σ.172-173

Η έννοια του προσώπου στη χριστιανική θεολογία και ανθρωπολογία

«Κατ' εικόνα» και «καθ' ομοίωσιν»

...Για τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου υπάρχουν δυο διηγήσεις που αλληλοσυμπληρώνονται. Η μία (Γεν. 1,26-30) δείχνει τον άνθρωπο να δημιουργείται την έκτη ημέρα από το Θεό, ο οποίος διαλέγεται σε πληθυντικό αριθμό: «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ' ὁμοίωσιν».

Κατά την ερμηνεία που έδωσε η Εκκλησία το «κατ' εικόνα» αναφέρεται στα πνευματικά εκείνα στοιχεία που καθορίζουν και την έννοια του προσώπου: είναι το λογικό και η ελεύθερη βούληση (το αυτεξούσιο). Το «καθ' ομοίωσιν» αναφέρεται στο βασικό στόχο που είναι η *ομοίωση και ένωση με το Θεό, η θέωση*. Στη χρήση του πληθυντικού αριθμού η θεολογία της Εκκλησίας διέγινωσε έναν πρώτο υπαινιγμό για την τριαδικότητα του Θεού, που θα φανερωθεί αργότερα από τον Ιησού Χριστό. Στην άλλη αναλυτικότερη διήγηση (2,4-25), που παραθέσαμε παραπάνω, βγαίνουν περισσότερα συμπεράσματα:

1. Ο Θεός σε μια πασίγνωστη αλληγορία πλάθει τον άνθρωπο (στ. 7) από χώμα, φυσάει στο πρόσωπο του και έτσι ο άνθρωπος γίνεται ζωντανό όν. Στο πρωτότυπο κείμενο αναφέρονται οι λέξεις «ψυχή ζῶσα». Η λέξη «ψυχή» αντιστοιχεί γενικά στην έννοια «ζωή». Ο συμβολισμός είναι ολοφάνερος από την παραδοχή ότι ο Θεός είναι ασώματος. Συνεπώς το «χώμα» σημαίνει συμβολικά ότι ο άνθρωπος είναι υλικός, η υπόστασή του η υλική έχει προέλευση τη γη, ενώ η λέξη «ψυχή» χαρακτηρίζει γενικά τη ζωή. Η ιδιαιτερότητα λοιπόν του ανθρώπου σε σχέση με τα άλλα ζωντανά όντα βρίσκεται στο «ἐνεφύσησεν», δηλ. την ιδιαίτερη σχέση με το Θεό, που συγκροτεί την ανθρώπινη ύπαρξη. Η μετάδοση ενός πνευματικού στοιχείου δεν μπορούσε να γίνει κατανοητή διαφορετικά από τους ανθρώπους της εποχής που γράφτηκε η Γένεση, ενώ το «ἐνεφύσησεν εἰς τό πρόσωπον αὐτοῦ πνοήν ζωῆς» είναι και σαφές. Δηλώνει τη μετάδοση του πνευματικού στοιχείου της πνοής, και την πνευματική συγγένεια του ανθρώπου με το Θεό.

Από το σχολικό βιβλίο των Θρησκευτικών της Β' Λυκείου ΔΕ 10, σ. 94-95

Η έννοια του προσώπου στη χριστιανική θεολογία και ανθρωπολογία

Το πρόσωπο

...το πρόσωπο εμπεριέχει τη διάσταση της κοινωνίας, της εκστατικής σχέσης ως ελεύθερη αγάπη. Πέρα από οποιαδήποτε αποκλειστικότητα, το πρόσωπο ανοίγεται ως αγαπητική αυθυπέρβαση της ατομικότητας, το οποίο ενώνεται με άλλα πρόσωπα σε μια αδιάρρηκτη κοινωνία, δίχως να χάνει την ετερότητά του. Μάλιστα, η ιδιάζουσα ταυτότητά του δεν είναι αυτόνομη, αλλά εκπηγάζει ακριβώς από αυτή τη σχέση και κοινωνία. *Το πρόσωπο αντλεί το είναι από το γεγονός της κοινωνίας.*

... η Ευχαριστία της Εκκλησίας, ως κοινότητα που συνιστά ένα νέο πλέγμα σχέσεων, αρνείται το ιδιωτικό επίτευγμα της αρετής ή των καλών πράξεων, όπως αρνείται και την έννοια της ατομικής σωτηρίας. Η ευχαριστιακή σύναξη εκφράζει καθολικές σχέσεις αγάπης και ελευθερίας μεταξύ ανθρώπου, κόσμου και Θεού.

...Η Ευχαριστία είναι μια διαρκώς ανανεούμενη πράξη ενότητας, λειτουργία της όλης Εκκλησίας που επισυνάγει τις διαιρεμένες ατομικότητες, για να τις εγκεντρίσει σε ενιαίο Σώμα. Δεν αφορά μεμονωμένα άτομα, δεν επευλογεί την ατομική ευσέβεια. Ό,τι γίνεται στην Ευχαριστία αφορά την υπέρβαση της βιολογικής υπόστασης, τη μεταβολή των υπαρκτικών δυνατοτήτων της φύσης, την κοινωνία και αλληλοπεριχώρηση των μελών του Σώματος του Χριστού, την πραγμάτωση του προσώπου.

Γιαγκάζογλου, Στ. Το ήθος του προσώπου. Εκκλησιολογική θεώρηση της ύπαρξης.

[Πηγή: <http://users.sch.gr/polstrantz/ithos.doc>]

Προσωπείο και πρόσωπο κατά τους Τρεις Ιεράρχες

Η διδασκαλία για τη δημιουργία [του ανθρώπου] από το μηδέν έδωσε στους πατέρες την αφετηρία για μια δυναμική θεώρηση του ανθρώπου, που πορεύεται ως προϊόν ελευθερίας, είτε προς το καλό είτε προς το κακό.

Το **προσωπείο** σημαίνει πρώτα πρώτα τυποποίηση, αυτοματισμό, ρουτίνα, καταναγκασμό, ενώ το **πρόσωπο** χαρακτηρίζεται από την ελεύθερη και υπεύθυνη εκλογή. Γιατί δεν είναι το πρόσωπο δεδομένο ούτε τελειωμένο, αλλά γίνεται συνεχώς και εξελίσσεται· πορεύεται από ένα αρχικό στάδιο δημιουργίας σ' ένα τελικό. **Το πρόσωπο είναι εικόνα του Θεού**, η εικόνα όμως -κατά την πλατωνική αντίληψη, που δεν άφησε ανεπηρέαστους τούς πατέρες – υπολείπεται από το πρωτότυπό της, γι' αυτό χρειάζεται να ολοκληρωθεί, να φτάσει ο άνθρωπος στο «καθ' ομοίωσιν Θεού». Έτσι, **το πρόσωπο είναι κίνηση και ζωή**· ανήκει στη δυναμική τάξη του είναι και όχι του στατικού εχειν.

Το **προσωπείο** σημαίνει ακόμη εγκλωβισμό μέσα στο άτομο, και το άτομο διακατέχεται από ποικίλους φόβους, κυρίως από τον αγχώδη φόβο του βιολογικού τερματισμού του. Το κλείσιμο στην ατομικότητα αποπροσωποποιεί τον άνθρωπο. Το **πρόσωπο** αντίθετα είναι η εκρηκτική διάσπαση του ατόμου, το οποίο διασπά τον απομονωτισμό του και έρχεται σε προσωπική σχέση με τα άλλα πρόσωπα της κοινωνίας. Έτσι, τη θέση του φόβου την παίρνει η αγάπη. Η τραγικότητα του θανάτου και κυρίως ο φόβος του θανάτου υπερνικούνται από την αγάπη που είναι προσφορά του προσώπου προς την κοινωνία, χωρίς ιδιοτέλεια και ανταλλάγματα. (σ. 21εξ)

Σελίδα 36

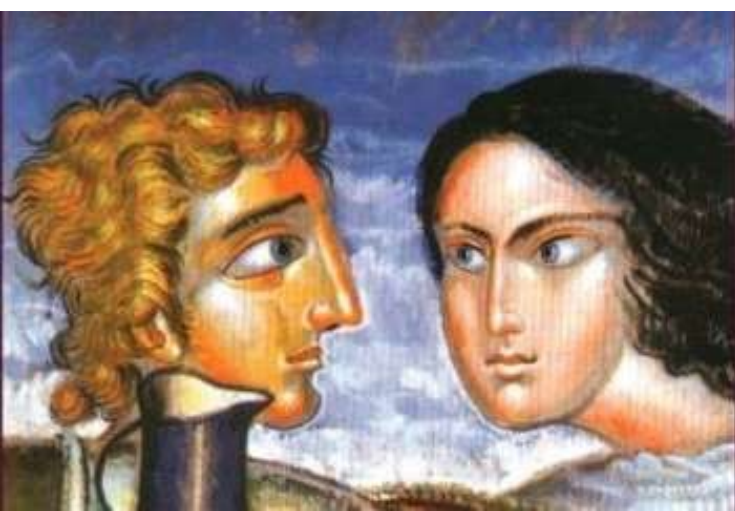
Η έννοια του προσώπου στη χριστιανική θεολογία και ανθρωπολογία

πρόσωπο: [στη 12^η (θεολογική) σημασία του] ...

ΘΕΟΛ. (στην Ορθοδοξία): ο άνθρωπος στην ατομική του υπόσταση και στην κοινωνική του φύση, ως σύστημα σχέσεων, στην αγαπητική του διάσταση - κατά το πρότυπο της κοινωνίας των προσώπων της Αγίας Τριάδας και κατ' αντιδιαστολή προς την ατομικιστική ηθική τού «ατόμου»: *ως πρόσωπα διαφέρουν οι άνθρωποι μεταξύ τους, επειδή είναι ξεχωριστά υποκείμενα που διαθέτουν από κοινού την ίδια φύση σύμφωνα με έναν ιδιαίτερο τρόπο το καθένα...*

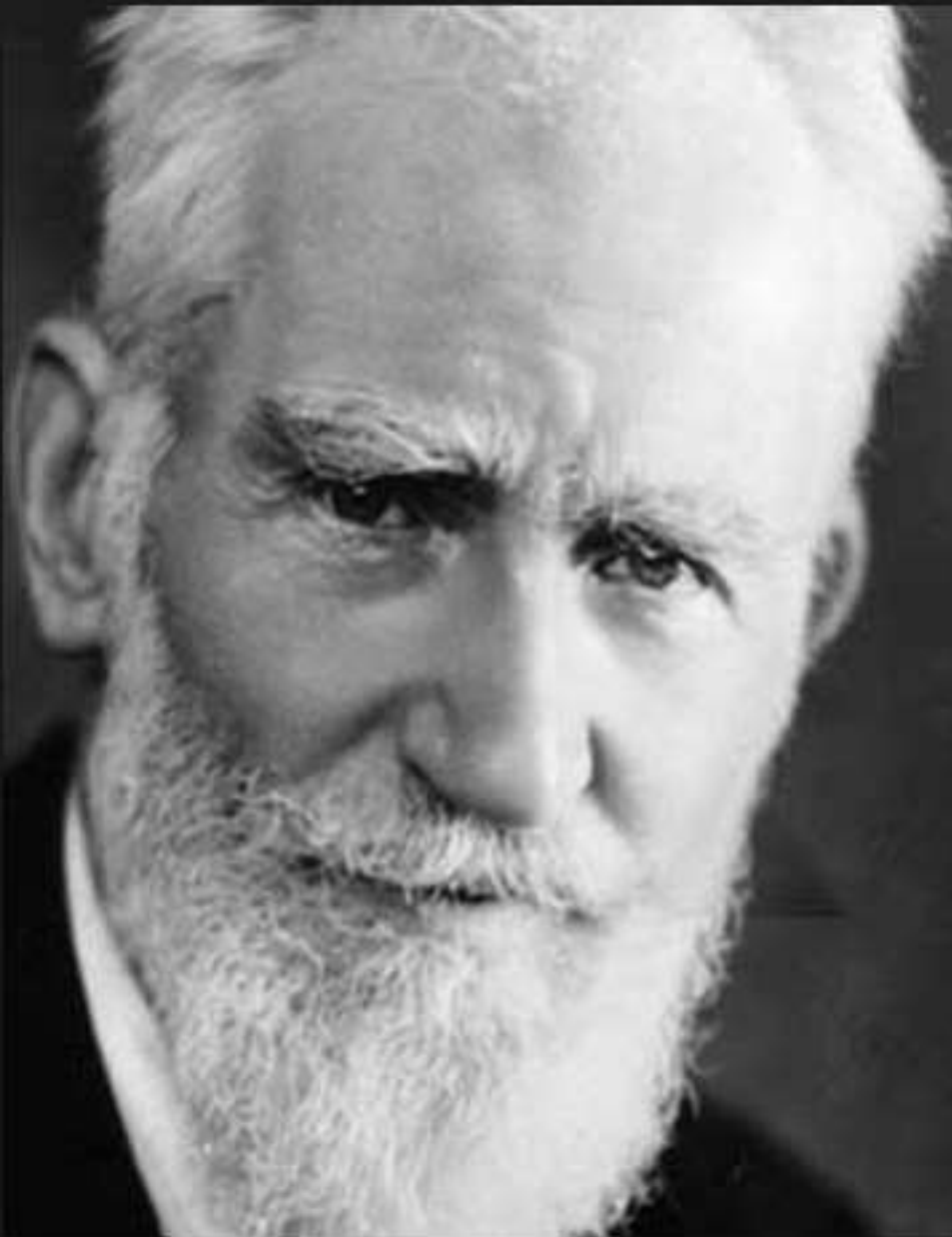
[ΕΤΥΜ. < αρχ. πρόσωπον, συνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. προς ώπα «μπροστά στα μάτια» (οπότε η λ. θα σήμαινε «το μέρος τού κεφαλιού που βρίσκεται μπροστά, στην πλευρά των ματιών»), όπου ώπα, αιτ. τού *ώψ, ώπός «όψη, οφθαλμός» (βλ. κ. -ωπός, όψη)...]

Μπαμπινιώτης, Γ. (2002²). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας, σ. 1498.

3.4 ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Το άνοιγμα του προσώπου προς τον άλλον. Ο ρόλος της θρησκευτικής ταυτότητας/ ιδιοπροσωπίας

« Ο άνθρωπος αποτελείται από τρεις διαφορετικούς ανθρώπους: από εκείνον που οι ίδιοι εμείς πιστεύουμε πως είμαστε, εκείνον που οι άλλοι πιστεύουν πως είμαστε και εκείνον που πραγματικά είμαστε»

Τζωρτζ Μπέρναρντ Σω

Πόσο σημαντικός είναι ο άλλος για την ταυτότητά μου;

Τι διακινδύνευση εμπερικλείει το άνοιγμα προς τον άλλο;

Η θρησκεία αποτελεί στοιχείο της ιδιοπροσωπίας/ ταυτότητας ενός ανθρώπου;

Αναλύοντας

Το άνοιγμα του προσώπου προς τον άλλον. Ο ρόλος της θρησκευτικής ταυτότητας/ ιδιοπροσωπίας

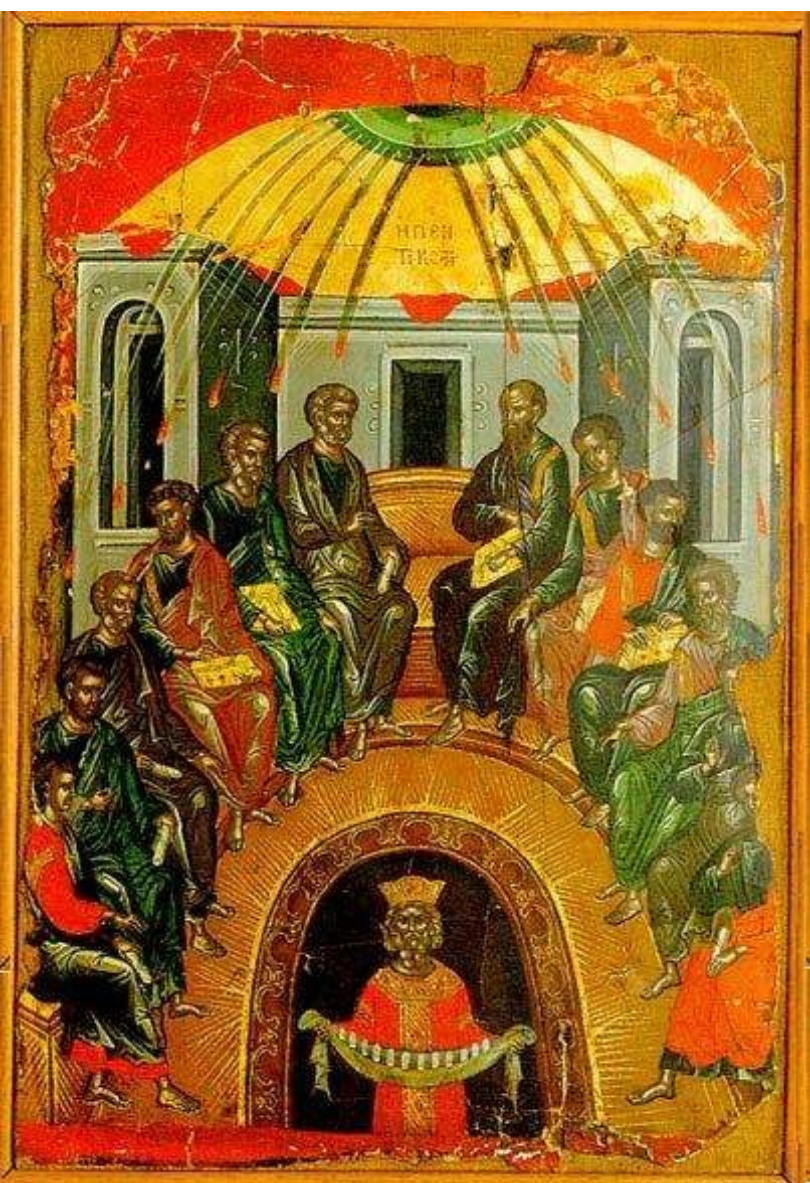
• Πρόσωπο/Ταυτότητα/Ιδιοπροσωπία

πρόσωπο: [στη 12^η (θεολογική) σημασία του] ...

[ETYM. < αρχ. πρόσωπον, συνθ. εκ συναρπαγής από τη φρ. προς ώπα «μπροστά στα μάτια» (οπότε η λ. θα σήμαινε «το μέρος τού κεφαλιού που βρίσκεται μπροστά, στην πλευρά των ματιών»), όπου ώπα, αιτ. τού *ώψ, ώπός «όψη, οφθαλμός» (βλ. κ. -ωπός, όψη)...]

ταυτότητα (η) {ταυτοτήτων} 1. η πλήρης σύμπτωση δύο ή περισσότερων πλευρών, η μεγάλη ομοιότητα, ταύτιση ή ισότητα μεταξύ τους: υπήρξε - απόψεων | ενδιαφερόντων | θέσεων ΣΥΝ. σύμπτωση, συμφωνία, ομοιότητα ·2. το σύνολο των διαφοροποιητικών χαρακτηριστικών, των γνωρισμάτων που καθορίζουν τι είναι κάτι, ποιος είναι κάποιος, που επιτρέπουν την αναγνώριση του: δεν έχει εξακριβωθεί η ~ των θυμάτων || η πολιτιστική | εθνική | ιστορική μας ~ || η ~ τού νεοελληνικού πολιτισμού ΣΥΝ. Φυσιογνωμία

ιδιοπροσωπία (η) [μτγν.] {χωρ. πληθ.} 1. (λόγ.) η ιδιαίτερη έκφραση τής όψης (προσώπου) 2. η ιδιαίτερη μορφή της προσωπικότητας (κάποιου), η ιδιαιτερότητα (κάποιου ως ανθρώπινης οντότητας) 3. (μτφ.) η ξεχωριστή φυσιογνωμία, ο ιδιαίτερος χαρακτήρας: η ~ τού νεοελληνικού πολιτισμού.

Κοντάκιο της εορτής της Πεντηκοστής

Κείμενο

Ότε καταβάς τας γλώσσας
συνέχεε, διεμέριζεν έθνη ο
Ύψιστος· ότε του πυρός τας
γλώσσας διένειμεν, εις
ενότητα πάντας εκάλεσε, και
συμφώνως δοξάζομεν το
πανάγιον Πνεύμα.

Μετάφραση*

Όταν κατέβηκε ο Ύψιστος και
σύγχυσε τις ανθρώπινες
γλώσσες, διαχώρισε τους
ανθρώπους σε έθνη. Όταν
όμως μοίρασε τις πύρινες
γλώσσες, **όλους τους κάλεσε
σε ενότητα**. Έτσι λοιπόν
δοξάζουμε όλοι μαζί το
πανάγιο Πνεύμα.